تاریخ دریافت مقاله:۹۷/۵/٦
تاریخ پذیرش مقاله: ۹۸/٦/۹

آسیب‌شناسی عوامل مؤثر بر حفظ و افزایش نیروی انسانی بافت فرش دست‌باف (مطالعه‌ی موردی شهرستان شیراز)*

شهدخت رحیم‌پور (نویسنده‌ی مسئول)
مربی و عضو هیئت علمی گروه فرش، دانشکده‌ی هنر، دانشگاه اراک
ri.ca.ukara@roopmihar-S
سیدعبدالجابر قدرتیان‌کاشان
استادیار گروه مدیریت، دانشکده‌ی مدیریت، دانشگاه کاشان
امیرحسین چیت‌سازیان
دانشیار گروه پژوهش هنر، دانشکده‌ی معماری و هنر، دانشگاه کاشان

گلجام
دوفصلنامه علمی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۵
بهار و تابستان ۱۳۹۸

چکیده

نقش منابع انسانی و مدیریت مؤثر آن در رشد و توسعه‌ی کشورها امری شناخته شده است. در هنر- صنعت فرش دست‌باف توجه به منابع انسانی بافت به عنوان پویاترین عنصر چرخه‌ی تولیدی رونق فرش دست‌باف از کارآمدی مطلوبی برخوردار نیست. از این رو، این پژوهش با هدف آسیب‌شناسی عوامل تأثیرگذار بر حفظ و افزایش نیروی انسانی بافنده‌ی فرش دست‌باف در سه سطح عوامل محیطی، محیط خرد و عوامل درون سازمانی در شهرستان شیراز به روش پیمایشی انجام شده است. در مجموع پس از بررسی پیشینه‌ی تحقیق ۸۳ متغیر در ۳ بعد عوامل محیطی، محیط خرد یا صنعت و درون سازمانی شناسایی شد. روش جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه است. تجزیه و تحلیل داده‌ها به شیوه‌ی توصیفی و استنباطی با استفاده از آزمون تی‌استیودنت تک نمونه‌ای و فریدمن صورت گرفته است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که از مجموع ۸۳ متغیر، ٦۰ متغیر تأثیر مثبت، ٤ متغیر تأثیر خنثی و ۱۹ متغیر تأثیر منفی داشته‌اند. از این ۱۹ متغیر منفی، ۱۱ متغیر مربوط به عوامل محیط کلان، ۳ متغیر مربوط به محیط صنعت و ۵ متغیر مربوط به بعد درون سازمانی است. بنابراین می‌توان گفت عوامل محیط کلان هستند که بیشترین تأثیر منفی را بر رکود یا رونق صنعت فرش و بالتبع افزایش یا کاهش نیروی بافنده در شهرستان شیراز دارند.

واژه‌های کلیدی: نیروی انسانی بافت، آسیب‌شناسی، حفظ و افزایش، شهرستان شیراز، فرش دست‌باف

* این مقاله مستخرج از پایان‌نامه‌ی مقطع کارشناسی ارشد با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر حفظ و افزایش نیروی انسانی بافت در فرش دست‌باف (مطالعه موردی شهرستان شیراز)، در دانشکده‌ی معماری و هنر دانشگاه کاشان به راهنمایی امیرحسین چیت‌سازیان و سیدعبدالجابر قدرتیان کاشان است.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

مقدمه

در حوزه‌ی منابع انسانی در صورت بروز عوارض، مسأله‌ای ایجاد می‌شود که در پی پاسخگویی به رفع آن مسأله آسیب‌شناسی صورت می‌گیرد. "مسأله امری است که موجب اختلال در هدف‌گذاری، حرکت به جهت هدف و دستیابی به هدف می‌شود. آنچه در آسیب‌شناسی مدیریت منابع انسانی از اهمیت خاصی برخوردار است تشخیص صحیح آسیب‌ها و ریشه‌یابی آن‌هاست" (Mathis & Jackso, 2005: 79). محققان به منابع انسانی به عنوان یک مزیت رقابتی مهم و یک منبع پیچیده و منحصربه‌فرد غیرقابل تقلید توجه کرده‌اند (Wani & Jaiswal, 2011: 135). نیروی انسانی صرفاً از نظر عملیاتی منبعی مهم به شمار نمی‌آید بلکه به عنوان دروندادی اساسی مسئولیت تولید هوشیارانه، پیچیده و خدمات دانش را برعهده دارد. مزیت منابع انسانی مجموعه‌ای از سیاست‌ها، برنامه‌ها و فرآیندهایی است که با یکدیگر به ایجاد مزیت رقابتی سازمان کمک می‌کنند (ردمن و دینکینسون، ۱۳۸۸ :٦٧). اهمیت منابع انسانی، نیازمند مدیریت منابع انسانی است و در هنر- صنعت فرش دست‌باف توجه به نیروی انسانی بافنده به عنوان بخش اصلی درونداد فرآیند تولید فرش دست‌باف نیازمند نگرش علمی و همه جانبه در دستیابی به کیفیت مطلوب فرش دست‌باف و حفظ ارزش‌های هنری آن است.

قابلیت‌های تولید فرش دست‌باف در مناطق متعدد با ویژگی‌های بومی و فرهنگی به تولیدات متنوعی می‌انجامد و استان فارس نیز از این امر مستثنی نیست. بر اساس جغرافیا و سبک تولید، مناطق به سه دسته شهری، روستایی و عشایری تقسیم می‌شوند. در این پژوهش نوع بافته‌ها مدنظر نیست و نیروی انسانی مرتبط را در نظر دارد.بررسی این مقوله در استان فارس به طور مشخص در شهرستان شیراز صورت گرفته است. شهرستان شیراز دارای ۵ بخش، ۵ شهر و ۲۱ دهستان است.

بررسی این مقوله در استان فارس به طور مشخص در شهرستان شیراز صورت گرفته است. شهرستان شیراز دارای ۵ بخش، ۵ شهر و ۲۱ دهستان است. بخش‌های شهرستان شیراز عبارتند از: مرکزی، زرقان، کربال، کوار و ارژن. بخش مرکزی به دلیل این که مرکز اصلی مبادلات تجاری فرش شهرستان محسوب می‌شود و نیز مرکزیت استان فارس از اهمیت خاصی برخوردار است. طبق گزارش مرکز ملی فرش ایران سهم استان فارس از نظر تعداد تولیدکننده، بافنده و سایر مشاغل مرتبط با فرش ۱۵/۱۵ درصد کل کشور بوده که از این تعداد ۷۳/۸ درصد را بافندگان تشکیل می‌دهند (مرکز ملی فرش، ۱۳۹۲). ۳/۲ درصد نیروی بافنده استان متعلق به شهرستان شیراز است (اتحادیه بافندگان فرش دست‌باف شیراز، ۱۳۹۲)

در استان فارس حرفه قالی‌بافی صرفاً توسط زنان انجام می‌شود. "هنر بافندگی فارس در وهله‌ی اول هنر و سنتی است عشایری و در وهله‌ی دوم روستایی، که وابستگی به ایلات و عشایر دارد که در یک منطقه وسیع پراکنده‌اند. در شهر شیراز هیچ‌گونه فرش‌بافی وجود ندارد. از ایلات و عشایر بیش از همه ایلات خمسه و ایل قشقایی دست‌اندر کار فرش‌بافی هستند" (ژوله، ۱۳۹۰: ۲۰٦). بافندگی ازجمله مشاغل خانگی با ترکیبی از هنر، صنعت و تجارت است. برای اکثریت عظیم جمعیت در جوامع ماقبل صنعتی (و بسیاری از مردم در جوامع جهان سوم امروز)، فعالیت‌های تولیدی و خانگی از یکدیگر جدا نبودند و تولید یا در خانه و یا در نزدیکی آن انجام می‌شود (جزنی، ۱۳۸۱ :۲۰).

زنان در مناطق روستایی پس از فراغت از کار منزل به بافت فرش می‌پردازند. شیوه‌ی تولیدات زنان عشایری چه در خانواده‌هایی که اسکان یافته و یکجانشین شده‌اند و چه آنانی که هنوز وابسته به کوچ هستند شباهت به مناطق روستایی دارد. در

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]

[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

مناطق شهری بافت فرش به صورت کارگاهی تعریف نشده است، هر چند در شهرک صنعتی شیراز یک کارگاه متمرکز فرش‌بافی وجود دارد و تعدادی از این بافندگان با ساعت کار مشخص به فرش‌بافی مشغولند، اما تولید فرش در مناطق شهری توسط روستاییان و عشایر مهاجر در فرش به صورت کارگاهی تعریف نشده است، هر چند در شهرک صنعتی شیراز یک کارگاه متمرکز فرش‌بافی وجود دارد و تعدادی از این بافندگان با ساعت کار مشخص به فرش‌بافی مشغولند، اما تولید فرش در مناطق شهری توسط روستاییان و عشایر مهاجر در شهر انجام می‌شود و ماهیت کار و ابزار تغییری ندارد. به طور کلی؛ تولید قالی یا به صورت خویش‌فرمایی است (بافنده بر اساس سلیقه شخصی و با فراهم نمودن مواد اولیه به تولید قالی می‌پردازد)، یا به صورت سفارش‌پذیری و تولید نیمه‌متمرکز است که مواد اولیه و نقشه را تولیدکنندگان قالی در اختیار بافندگان قرار می‌دهند و زنان در منازل خود به تولید بافت سفارشی می‌پردازند و در قبال این فعالیت دستمزد دریافت می‌نمایند. به دیگر تعبیر بافندگان هم سرمایه‌گذار هستند و هم تولیدکننده چون در روند خویش‌فرمایی از تهیه‌ی مواد اولیه تا فروش بر عهده‌ی بافنده است و هم این که تولیدکنندگان با تأمین مواد اولیه به بافندگان سفارش کار می‌دهند یعنی تولیدکنندگان کارفرما و سرمایه‌گذارند. به هر دو روش تولید فرش انجام می‌شود.

بر اساس گزارش عملکرد اداره‌ی فرش فارس میزان صادرات فرش این استان با آنچه به عنوان برنامه هدف برای میزان صادرات مدنظر سازمان بوده است فاصله دارد آمار صادرات فرش این استان در جدول ۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱- آمار صادرات فرش استان فارس

سال	ارزش وزنی (تن)	ارزش (میلیون دلار)
۱۳۹۱	۱٤۲۰	٤۳
۱۳۹۲	٦۱۲	۱۲
۱۳۹۳	-	۵/۱۳
۱۳۹٤	۲۱۹	۷/۳۳
۱۳۹۵ (٦ ماهه نخست)	۱۹۵۱	۲۳

(سازمان صنعت، معدن و تجارت استان فارس (اداره فرش فارس))

مسأله این است که شواهد موجود در ارتباط با شرایط حاکم بر وضعیت کلی فرش دست‌باف حاکی از آن است که بافندگان فرش دست‌باف نیز با مشکلات متعددی مواجه‌اند که موجب کاهش اثربخشی، بهره‌وری و کارایی نیروی انسانی فرش شده است. تولیدکنندگان فرش دست‌باف نیز از عدم تمایل بافندگان به حرفه‌ی فرش‌بافی و فراموشی سبک‌های انواع تولیدات دستی و بومی بافته‌ها نگران هستند. از این رو پژوهش حاضر به آسیب‌شناسی عوامل مؤثر برحفظ و افزایش نیروی انسانی بافت فرش دست‌باف در شهرستان شیراز از استان فارس توجه دارد.

این پژوهش با رویکردی چندسطحی (در نظر داشتن

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

عوامل درون سازمانی، محیط صنعت و محیط کلان) به بررسی عوامل تأثیرگذار بر حفظ و افزایش بافندگان فرش دست‌باف پرداخته است. عوامل درون سازمانی با ابعاد بازاریابی، مدیریتی، انسانی، فیزیکی، تولید و مالی، و عوامل صنعت با ابعاد مشتریان، رقبا، اتحادیه‌ها و شرکاء، کانال‌های توزیع، کالاهای جانشین و تأمین‌کنندگان، و عوامل محیط کلان با چهار بعد اجتماعی- فرهنگی، سیاسی، قانونی و اقتصادی مدنظر است. در باب ضروت این موضوع، باید گفت که اهمیت صنعت فرش دست‌باف در اقتصاد مردمان استان فارس، اهمیت اقتصادی و هنری صنعت خلاقی همچون فرش دست‌باف، فراموشی بسیاری از روش‌های تولید انواع دست‌بافته‌های سنتی و اهمیت اشتغال زنان، از جمله عواملی هستند که اهمیت این مطالعه را بیش از پیش نشان می‌داد.

پیشینه‌ی پژوهش

لطیفی، سعدی و فمی (۱۳۹۲) مشکلات اقتصادی و مالی، بهداشتی، آموزشی، اجتماعی- فرهنگی، فردی و حمایتی را مهم‌ترین مشکلات بافندگان همدان می‌دانند. نیازی و چیت‌سازیان (۱۳۸٦) تغییر ارزش‌ها و نگرش‌های اقتصادی و اشتغال و گرایش زنان به کار بیرون از خانه را از عوامل رکود قالی‌بافی در کاشان می‌دانند. گریوانی و آشوری (۱۳۸٦) اسکان عشایر، اصلاحات ارضی و آموزش عشایری در بین عشایر فارس را مهم‌ترین عوامل تغییر نظام تولید فرش‌بافی ذکر کرده‌اند. میرالماسی (۱۳۸٦) عامل قانونی و پس از آن عوامل فیزیکی و محیط کار، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و آموزش را در شرایط شغلی زنان قالی‌باف اراک تأثیرگذار می‌داند. کریمی‌ماچیانی و سلطانیان (۱۳۸٦) بافنده را مهم‌ترین عامل انسانی در فرآیند تولید فرش می‌دانند که درآمد پایین قالی‌بافان دلیل تنزل کیفیت فرش است. شفیعیان (۱۳۷۵) دستمزد پایین، بازار نامناسب فرش دست‌باف، افزایش قیمت مواد اولیه، جایگاه اجتماعی پایین قالی‌بافان، شرایط فیزیکی کارگاه‌ها و فشار خانواده را از مهم‌ترین عوامل ترک حرفه قالی‌بافی معرفی کرده است.

(Wani & Jaiswal[1], 2011) اشاره دارند که؛ عدم آگاهی بافندگان باعث بدتر شدن مشکلات موجود صنعت فرش است و بسیاری از اختلالات جسمی بافندگان از طریق اقدامات احتیاطی قابل پیشگیری است.

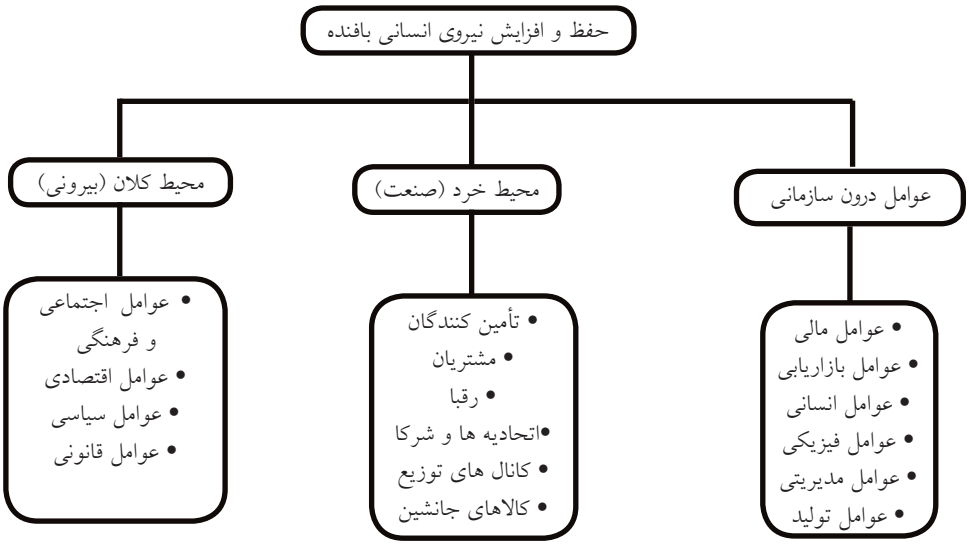
(Negi & Upadhyay[2], 2012) نقاط ضعف کارآفرینی فرش را سود کم سرمایه‌گذاری، پایین بودن نرخ بازدهی تولید فرش دست‌باف و هزینه‌های بالای تولید دانسته و رقابت سخت فرش دست‌باف با تولید فرش ماشینی، عدم دسترسی به مواد خام و تقاضای پایین خرید فرش دست‌باف به دلیل گران بودن آن را از مهم‌ترین تهدیدهای پیش روی کسانی که به فعالیت قالی‌بافی مشغول هستند برمی‌شمارند (Berman[3], 2006). دلایل اصلی زنان روستایی برای ادامه یا ترک فعالیت بافندگی در ترکیه را حمایت‌های اقتصادی بافندگان، موقعیت جغرافیایی روستا و سنت دیرین قالی‌بافی عنوان کرده است.

چارچوب نظری و الگوی تحقیق حفظ و نگهداشت

منابع انسانی به عنوان یکی از مؤلفه‌های مدیریت منابع انسانی دارای ابعاد متعددی است که در این پژوهش سه حوزه‌ی عوامل محیط کلان، محیط صنعت و درون سازمانی را به عنوان عوامل تأثیرگذار در فعالیت بافندگان در نظر داشته‌ایم. مدل مفهومی پژوهش در تصویر (۱) دیده می‌شود.

1- Wani,& Jaiswal
2- Negi & Upadhyay
3- Berman

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

تصویر ۱- کلان مدل مفهومی پژوهش (نگارندگان)

بر اساس مدل مفهومی ارائه شده که بر اساس آن متدولوژی پژوهش تعریف می‌شود ضروری است که به تعریف سه حوزه‌ی مورد نظر بپردازیم.

- عوامل محیط کلان: اهمیت محیط کلان در راستای بهره‌برداری از فرصت‌ها و حداقل نمودن تهدیدهای یک بنگاه اقتصادی است. عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، تکنولوژیک، قانونی و زیست محیطی زیرمجموعه‌ی محیط کلان است.

عوامل اجتماعی- فرهنگی: مجموعه‌ی باورها، ارزش‌ها، نگرش‌ها و سبک زندگی برگرفته از شرایط فرهنگی، بوم‌شناختی، جمعیت‌شناختی، مذهبی، آموزشی و قومی افراد است. تغییرات اجتماعی در پیش‌بینی اثرات بازرگانی در بهترین صورت آن امری دشواری است اما برآورد اثر تغییراتی مانند انتقال جغرافیایی جمعیت، عوض شدن ارزش‌های کار، اخلاق و گرایش‌های مذهبی در تدوین استراتژی یک موسسه برای افزایش درآمد حائز اهمیت است. ملاحظات اقتصادی نیز به ماهیت و جهت اقتصادی فعالیت یک مؤسسه بازمی‌شود. از آنجا که الگوی مصرف متأثر از رفاه نسبی بخش‌های مختلف بازار است درک روندهای اقتصادی در بخش‌های اثرگذار بر صنعت در فعالیت اقتصادی یک مؤسسه مانند دسترسی به اعتبار در سطح ملی و بین‌المللی، سطح درآمد قابل مصرف، و گرایش مردم به مصرف ضروری است. درواقع عوامل اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، تغییرات تکنولوژیکی (در تشخصی فرصت‌های مناسب‌تر و طرح‌ریزی استراتژی منسجم در پاسخ به تهدیدات محیطی) و نیروهای سیاسی و قانونی از عمده‌ترین تعیین‌کننده‌های موفقیت سازمانی شمرده می‌شوند. نیروهای سیاسی- قانونی می‌توانند موجبات تهدید یا فرصت شوند. تدوین قوانین در حمایت از صنایع به عنوان فرصت و وضع قوانینی که منجر به شرایطی برای محدودیت تداوم فعالیت اقتصادی باشد تهدید تلقی می‌شود (پیرس و کنت رابینسون، ۱۳۷۶). سلامت محیط زیست و حرکت به سوی توسعه پایدار نیز مورد توجه سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان هر کشوری در سطح کلان قرار دارد. اصل پنجاهم[1] قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به حفظ محیط زیست

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

و عوامل زیست محیطی اختصاص یافته است.

– عوامل محیط صنعت: محیط خرد (تخصصی): "شامل افراد ذینفعی است که سازمان با آن‌ها به طور منظم در حال ارتباط متقابل است. این افراد ذینفع شامل مشتریان، عرضه‌کنندگان، رقبا، آژانس‌های دولتی، مدیران، جوامع محلی، گروه‌های فعال، اتحادیه‌ها و واسطه‌های مالی در سطح داخلی و بین‌المللیست" (همان: ۱۳۷). در رقابت صنعت هر کدام از ذینفعان به گونه‌ای بر روند فعالیت آن اثرگذارند.

– عوامل درون سازمانی: سازمان و ابعاد آن، به عنوان بخش مهم پوشش‌دهنده‌ی فعالیت نیروی انسانی در دستیابی به اهداف تعیین شده اهمیت دارد. عوامل درون سازمانی بر اساس دسته‌بندی پیرس شامل عوامل مدیریتی، مالی، فیزیکی، تولید، بازاریابی و انسانی‌اند.

بنا به مؤلفه‌های محیط کلان با عوامل تعریف شده اجتماعی– فرهنگی ملاحظات اشاره شده بیان می‌کند که تغییر ساختار زندگی اجتماعی افراد سبب تغییر ارزش‌ها و سبک زندگی است. مهم‌ترین امر عینی این عامل در فرش‌بافی با پدیده‌ی مهاجرت روستاییان به شهرها و اسکان عشایر و تغییرات ارزشی و فکری در تولیدات فرش همسو است. عوامل اقتصادی با شیوه‌ی تولید، الگوی مصرف، رفاه و اعتبارات و تورم و نرخ‌های مبادله‌ی خارجی و ... در فرش دست‌باف با آن مرتبط است. فرش دست‌باف علاوه بر اهمیت حضور عامل انسانی در تولید، با تأکید بر رنگرزی گیاهی و الیاف طبیعی تأکید بر الگوهای سلامت زیست‌محیطی دارد. عامل سیاسی و قانونی با قوانین کار و بیمه تا تجارت فرش و نیز روابط بین‌الملل از عوامل رونق یا عدم رونق فرش‌بافی است. گفتنی است عوامل کلان، صنعت و خرد بر توسعه‌ی فعالیت همه‌ی عوامل انسانی فرش دست‌باف تأثیرگذار هستند. این پژوهش به بافندگان فرش دست‌باف به عنوان بخشی از منابع انسانی مرتبط با تولید فرش دقت نظر دارد. خرد مدل مفهومی پژوهش در جدول ۲ تا ٤ بر اساس عوامل محیطی، عوامل صنعت و درون سازمانی نشان داده شده‌اند. مؤلفه‌های معرفی شده در این پژوهش بر مبنای مطالعات پیشین است.

جدول۲– خرد مدل مفهومی عوامل محیطی

بعد	عامل	متغیر
محیط کلان	فرهنگی اجتماعی	وجود دوره‌های اموزشی فرش در مراکز آموزشی
		تمایل نسل جدید به شغل بافندگی
		میزان ترویج فرهنگ بافندگی در سطح منطقه
		مهاجرت از روستا به شهر
		اسکان عشایر
		آداب و رسوم فرهنگ شهری
		آداب و رسوم فرهنگ روستایی
		آداب و رسوم فرهنگ عشایری
	اقتصادی	پوشش تأمین اجتماعی از طرف دولت
		نرخ ارز
		بهره‌ی بانکی (جهت اعطای تسهیلات بانکی)

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

ادامه‌ی جدول۲- خرد مدل مفهومی عوامل محیطی

بعد	عامل	متغیر
محیط کلان		نرخ تورم
		میزان دسترسی عموم بافندگان به تسهیلات بانکی
		حذف یارانه‌ی انرژی
	قانونی	معافیت‌های مالیاتی
		مالیات گمرکی بر صادرات فرش
	سیاسی	حمایت‌های دولت برای توسعه‌ی تعاونی زنان
		حمایت دولت از صنعت فرش
		سیاست تعامل دولت با کشورهای خارجی
		تحریم‌های بین‌المللی

(نگارندگان)

جدول ۳- خرد مدل مفهومی عوامل صنعت

بعد	عامل	متغیر
محیط صنعت	مشتریان	سهم فعلی بازار فرش شیراز
		تقاضای مشتریان داخلی
		تقاضای مشتریان خارجی
		افزایش قیمت فرش دست‌باف
		میزان صادرات فرش منطقه
	کانال توزیع	حضور واسطه‌های فرش
		ایجاد نمایشگاه‌ها
		تعامل موجود بین عرضه‌کنندگان و بافندگان
	شرکا	مداخله و حمایت صنف و اتحادیه‌های تجاری
	رقبا	کیفیت محصولات رقبای خارجی
		کیفیت محصولات رقبای داخلی
		تعداد رقبای خارجی در بازار بین‌المللی
		تعداد رقبای داخلی در بازار بین‌المللی
		قیمت رقبای خارجی در بازار ملی
		قیمت رقبای داخلی در بازار ملی
	تأمین‌کنندگان	دسترسی به مواد اولیه طبیعی و فاقد آلودگی زیست محیطی

(نگارندگان)

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

جدول ۴- خرد مدل مفهومی عوامل درون سازمانی

بعد	عامل	متغیر
درون سازمانی	انسانی	ساعت کار فعلی
		امنیت شغلی
		نقش مادر یا همسر بودن همزمان با کار بافندگی
		میزان مهارت بافندگی
		جایگاه و منزلت شغل
		میزن آموزش‌های مستمر در ضمن کار
		میزان خلاقیت و نواوری
		بیمه شغلی
		برخورداری از مرخصی زایمان
		سطح موجود انگیزه‌ی شغلی
		میزان احساس مسئولیت
		قدردانی و تشکر از بافنده
		میزان رضایت شغلی
	بازاریابی	نوع رابطه صمیمانه بافنده با همکاران و کارفرمایان
		سطح آگاهی بافنده از سلیقه خریداران
		سطح روابط دوستانه بافنده با مشتریان
		تنوع محصولات فرش منطقه برای سطوح درآمدی متفاوت
		ارائه‌ی تخفیف برای محصولات
		تبلیغات فرش
		ویژگی ظاهری فرش (مانند طرح، اندازه و ...
		کیفیت مواد اولیه بافت
		نام و نشان تجاری فرش منطقه
	محیط فیزیکی کارگاه	مشکلات جسمی متأثر از شغل
		استقرار دار افقی
		ابزار بافت (چاقو، کرکیت، قیچی)
		نور و دمای محیط کارگاه
	مدیریتی	سبک مدیریتی کارفرما
		میزان مهارت‌های مدیریتی کارفرما
		ساختار مالکیت کارگاه خویش‌فرمایی
		ساختار مالکیت کارگاه غیرمتمرکز
		ساختار مالکیت کارگاه متمرکز
		ساختار مالکیت کارگاه تعاونی روستایی و شهری

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

ادامه‌ی جدول ۴- خرد مدل مفهومی عوامل درون سازمانی

بعد	عامل	متغیر
درون سازمانی	تولید	ظهور تکنولوژی ابزار بافت
		آسانی یا سختی عملیات بافت
		دوره‌ی زمانی بافت یک فرش
	مالی	تأثیر میزان نقدینگی در ادامه‌ی فعالیت بافندگی
		میزان بازدهی سرمایه‌گذاری
		دوره‌ی بازگشت سرمایه در وضعیت فعلی
		تأمین مالی از طریق وام بانکی
		تأمین مالی از طریق آورده‌ی شخصی
		تأمین مالی با مشارکت بین بافنده و کارفرما
		شیوه‌ی دستمزد روزمزدی
		شیوه‌ی دستمزد متری بافی
		شیوه‌ی دستمزد درصدی از فروش

(نگارندگان)

سئوالات تحقیق

با توجه به هدف اصلی تحقیق سئوال‌های پژوهش عبارتند از:

- سئوال اول: بعد (وعوامل و متغیرهای) درون‌سازمانی چه تأثیری را بر حفظ و افزایش نیروی انسانی بافت فرش دست‌باف در شهرستان شیراز به همراه دارند؟
- سئوال دوم: بعد (وعوامل و متغیرهای) محیط کلان چه تأثیری را بر حفظ و افزایش نیروی انسانی بافت فرش دست‌باف در شهرستان شیراز به همراه دارند؟
- سئوال سوم: بعد (وعوامل و متغیرهای) محیط صنعت (خرد) چه تأثیری را بر حفظ و افزایش نیروی انسانی بافت فرش دست‌باف در شهرستان شیراز به همراه دارند؟
- سئوال چهارم: اولویت ابعاد (عوامل و متغیرهای) اثرگذار بر حفظ و افزایش نیروی انسانی بافت فرش دست‌باف در شهرستان شیراز چیست؟

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی است و به صورت پیمایشی انجام شده است. جامعه‌ی آماری مورد مطالعه شامل بافندگان، تولیدکنندگان و کارشناسان و خبرگان فرش دست‌باف شهرستان شیراز است. از آنجا که افنده‌ی روستایی، عشایری و شهری در شهرستان شیراز (مرکزی، زرقان، کربال، کوار و ارژن) مشغول به فعالیت هستند. تعداد جامعه‌ی آماری این پژوهش و تعداد نمونه در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول۵- جامعه‌ی آماری پژوهش

اعضای نمونه	جامعه‌ی کل	تعداد نمونه‌ی مورد نظر
بافندگان	۳۲۰۰۰	۱۲۸
کارشناسان	نامعلوم	۳۸
تولیدکنندگان	۳۵	۱۸

(اتحادیه بافندگان و تولیدکنندگان فرش دستباف شیراز)

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

برای تعیین حجم نمونه‌ی بافندگان با توجه به معلوم بودن حدود جامعه‌ی آماری از فرمول حجم نمونه‌ی کمی کوکران، میانگین جامعه استفاده شده است. بر اساس نمونه‌گیری ۱۰ تایی مقدماتی، انحراف معیار ۰/۲۹ (یا واریانس ۰۸۶/۰) به دست آمده است. بنابراین در سطح تشخیص ۰.۰۵ و خطای ٦ درصد حجم نمونه‌ی تحقیق حداقل ۹۱ نفر معین شد. پس از توزیع پرسشنامه تعداد ۱۲۸ پرسشنامه از بافندگان دریافت شد.

نمونه‌گیری بافندگان به صورت در دسترس (با مراجعه به اتحادیه‌ی بافندگان فرش دست‌باف) است. پس از توزیع پرسشنامه بین کارفرمایان و کارشناسان، در مجموع حجم قابل قبول ۳۸ نفر کارشناس و ۱۸ نفر کارفرما به دست آمد. روش نمونه‌گیری سئوالات پرسشنامه بر مبنای متغیرهای ۸۱ گانه تحقیق و بر اساس طیف لیکرت (از تأثیر کاملاً مثبت، تأثیر تا حدی مثبت، بی‌تأثیر، تأثیر تا حدی منفی و تأثیر کاملاً منفی) طراحی شده که به ترتیب ارزش عددی از ۵ تا ۱ تعیین شد. لازم به ذکر است که حدوسط ۳، نشان‌دهنده عدم تأثیر متغیر بر حفظ و توسعه‌ی نیروی بافنده‌ی شهرستان شیراز است. روایی پرسشنامه توسط ۱۵ نفر از اساتید و کارشناسان فرش تأیید شد. در سنجش پایایی پرسشنامه با توزیع ۲۰ پرسشنامه به صورت پیش‌آزمون، آلفای کرونباخ ۷٦/۰ به دست آمد که رقم قابل قبولی است و پایایی پرسشنامه تأیید شد. در پاسخگویی افراد کم‌سواد و بی‌سواد، پرسشنامه به صورت شفاهی تکمیل شد. قلمروی زمانی پژوهش، سال ۱۳۹۳ بوده است.

با توجه به این‌که حجم داده‌ها از ۳۰ بیشتر است، بر اساس قضیه‌ی حد مرکزی برای تجزیه و تحلیل سئوالات اول تا سوم تحقیق از آزمون پارامتریک تی‌استیودنت تک‌نمونه‌ای استفاده شد. برای پاسخ به سوال چهارم تحقیق از آزمون فریدمن جهت رتبه‌بندی متغیرها بهره گرفته شد. برای اجرای این آزمون‌های آماری از نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

■ تجزیه و تحلیل داده‌ها

در جدول ٦ نتایج تحلیل جمعیت‌شناختی پاسخگویان تحقیق اشاره شده است.

جدول ۶- توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان از حیث متغیرهای جمعیت‌شناختی

جنسیت	درصد فراوانی	تحصیلات	درصد فراوانی	سن	درصد فراوانی	نوع تخصص	درصد فراوانی
مرد	۲۲	بی‌سواد	۱۷/۲	زیر ۲۰ سال	۰/۵	بافنده	٦۳/۳
زن	۷۸	زیردیپلم	۳٦/٦	۳۰-۲۰ سال	۱۷/۲	کارفرما	۱۰/۸
جمع کل	۱۰۰	دیپلم	۲۳/۷	٤۰-۳۱ سال	۳۰/۱	کارشناس فرش	۲۱
وضعیت تأهل	درصد فراوانی	کاردانی	۸/٦	۵۰-٤۱ سال	۳۵/۵	جمع کل	۱۰۰
مجرد	۱٦/۷	کارشناسی	۹/۷	٦۰-۵۱ سال	۱٤/۵		
متأهل	۸۳/۳	ارشد و بالاتر	٤/۳	٦۰ سال به بالا	۲/۲		
جمع کل	٪۱۰۰	جمع کل	٪۱۰۰	جمع کل	۱۰۰		

(نگارندگان)

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

بیشتر افراد پاسخگو (حدود ۷۸ درصد) از حیث جنسیت، زن بوده و اغلب، متأهل (حدود ۸۳ درصد) بودند. از حیث سنی، افراد بین ٤٠ تا ٥٠ سال و ۳۰ تا ٤٠ سال به ترتیب با ۵/۳۵ و ۳۰ درصد بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. فراوانی ۱۸ درصد بافنده‌ی زیر ۳۰ سال در نمونه‌ی تحقیق می‌تواند بیانگر این باشد که هنوز شغل بافندگی در بین جوانان مورد پذیرش قرار می‌گیرد. از نظر وضعیت تحصیلی، بیشتر افراد، زیر دیپلم با حدود ۳۷ درصد و دیپلم با حدود ٢٤ درصد بودند. وجود بیش از ۲۰ درصد بافندگان دارای مدارک بالاتر از دیپلم بودند که می‌تواند حاکی از آن باشد که شغل بافندگی در بین افراد تحصیل‌کرده کماکان طرفدار خاص خود را دارد. از بین پاسخگویان حدود ٦٣ درصد بافنده، ۱۱ درصد کارفرما و ۲۱ درصد کارشناس صنعت فرش بودند.

تجزیه و تحلیل بررسی تأثیر بعد درون سازمانی (سئوال اول تحقیق)

سئوال اول تحقیق به بررسی تأثیر بعد و عوامل و متغیرهای درون سازمانی بر حفظ و افزایش نیروی انسانی. بافت فرش دست‌باف در شهرستان شیراز می‌پردازد. در جدول ۷ نتایج آزمون تی استویدنت تک نمونه‌ای بر بعد درون سازمانی و عوامل ٦ گانه‌ی آن آمده است.

جدول۷- نتایج آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای بر روی بعد درون سازمانی و عوامل آن

بعد و عوامل	میانگین توصیفی	تی	سطح معناداری	فاصله اطمینان		میزان اهمیت	نوع تأثیر
				پایین	بالا		
بعد درون سازمانی	۳/۸۱۸٤	۳٤/۲۵۱	۰/۰۰۰	۰/۷۷۱۲	۰/۸٦۵۵	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل انسانی	٤/۱۹۹۰	۳٦/۷٤۰	/۰۰۰	۱/۱۳٤٦	۱/۲٦۳٤	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل بازاریابی	٤/۲٤۸۸	٤۲/۰۳۳	۰/۰۰۰	۱/۱۹۲	۱/۳۰۷٤	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل محیط فیزیکی	٤/٤٥٦۵	۱۰/۸٦۹	۰/۰۰۰	۰/۳۷۳۷	۰/۵۳۹٤	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل مدیریتی	۳/۸۹۱۰	۲۷/۸٤٤	۰/۰۰۰	۰/۹۱۱۵	۱/۰۵۰۵	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل تولید	۳/۱۸٦٦	۲/۵۹٦	۰/۰۰۰	۰/۰٤٤۸	۰/۳۲۸٤	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل مالی	۳/۸۳۸۵	۲٤/۸۵۷	۰/۰۰۰	۰/۷۷۱۹	۰/۹۰۵۰	بالاتر از متوسط	مثبت

(نگارندگان)

نتایج آزمون را با توجه به سطح معناداری، علامت تی و یا فاصله‌ی اطمینان تحلیل می‌کنیم. اگر سطح معناداری بزرگتر از ۰.۰۵ باشد، متغیر مزبور برابر با عدد ۳ بوده، یعنی تأثیر خنثی بر حفظ و افزایش نیروی بافنده‌ی فرش شهرستان شیراز دارد. اگر سطح معناداری کوچکتر از ۰.۰۵ و علامت تی مثبت باشد (و یا فاصله اطمینان بالا و پایین مثبت باشند) برآورد میانگین متغیر در جامعه بیشتر از عدد ۳ بوده و در نتیجه تأثیر مثبت به همراه دارد اما، اگر سطح معناداری کوچکتر از ۰.۰۵ و علامت تی منفی باشد (و یا فاصله‌ی اطمینان بالا و پایین منفی باشند) برآورد میانگین متغیر در

گلجام
دوفصلنامه علمی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۵
بهار و تابستان ۱۳۹۸

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

جامعه کمتر از عدد ۳ بوده و در نتیجه تأثیر منفی به همراه دارد. حال با توجه به کوچک‌تر بودن سطح معناداری محاسبه شده برای بعد و عوامل درون سازمانی، آلفای تصمیم‌گیری (α=۰.۰۵) بوده و مثبت بودن مقدار تی و (یا مثبت بودن حد بالا و پایین فاصله‌ی اطمینان) برآورد این متغیرها بالاتر از عدد ۳ بوده و در نتیجه این بعد و عوامل آن تأثیر مثبتی بر حفظ و افزایش نیروی بافنده‌ی فرش شهرستان شیراز به همراه دارد. نتایج آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای بر روی متغیرهای درون سازمانی در جدول ۸ آمده است.

جدول ۸- نتایج آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای بر روی متغیرهای درون سازمانی

عنوان متغیر	میانگین توصیفی	تی	سطح معناداری	فاصله اطمینان		میزان اهمیت	نوع تاثیر
				پایین	بالا		
مشکلات جسمی متأثر از شغل	۱/۸۳۱۵	-۱۶/۸۵۸	۰/۰۰۰	-۱/۳۰۵۲	-۱.۰۳۱۷	کمتر از متوسط	منفی
شیوه‌ی دستمزد درصدی از فروش	۲/۵۳۲۶	-٤/٦۳۷	۰/۰۰۰	-۰/٦٦۲۱	-۰۲۷۲۷/	کمتر از متوسط	منفی
استقرار دار افقی	۲/۵۸۷	-٤/۲٦	۰/۰۰۰	-۰/٦۰٤٤	-۰۲۲۱۷/	کمتر از متوسط	منفی
شیوه‌ی دستمزد روزمزدی	۲/۷۷۰۵	-۲/۵۷٦	۰۰۱۱/	-۰/٤۰۵۳	-۰۰۵۳۷/	کمتر از متوسط	منفی
آسانی یا سختی عملیات بافت	۲/۷۵	-۲/۵۷۱	۰۰۱۱/	-۰/٤٤۱۹	-۰۰۵۸۱/	کمتر از متوسط	منفی
ظهور تکنولوژی ابزار بافت (ماشینی که به جای بافنده گره بزند)	۳/۰۲۷۲	۰/۲۳۲	۰/۷۱۸	-۰/۲۰٤۲	۰/۲۵۸۵	متوسط	خنثی
جایگاه و منزلت شغل	۳/٤٤۵۷	٤/۲۸۹	۰/۰۰۰	۰/۲٤۰۷	۰/٦۵۰٦	بالاتر از متوسط	مثبت
ساختار مالکیت کارگاه خویش‌فرمایی	۳/۵۸۷	۵/۰۱۹	۰/۰۰۰	۰/۳۵٦۲	۰/۸۱۷۷	بالاتر از متوسط	مثبت
ساعت کار فعلی	۳/۵۰۵٤	۵/٤۲۸	۰/۰۰۰	۰/۳۲۱۷	۰/٦۸۹۲	بالاتر از متوسط	مثبت
تأمین مالی از طریق مشارکت بین بافنده و کارفرما	۳/۵۲۷۲	۵/۹۱۱	۰/۰۰۰	۰/۳۵۱۲	۰/۷۰۳۱	بالاتر از متوسط	مثبت
دوره‌ی زمانی بافت یک فرش	۳/۷۸۲٦	۷/۷۵۱	۰/۰۰۰	۰/۵۸۳٤	۰/۹۸۱۸	بالاتر از متوسط	مثبت
ساختار مالکیت کارگاه تعاونی روستایی و شهری	۳/٦٤۱۳	۹/۵۳۵	۰/۰۰۰	۰/۵۰۸٦	۰/۷۷٤	بالاتر از متوسط	مثبت
ساختار مالکیت کارگاه متمرکز	٤/۰۵٤۳	۹/۹۳۲	۰/۰۰۰	۰/۸٤٤۹	۱/۲٦۳۸	بالاتر از متوسط	مثبت
امنیت شغلی	۳/۹۲۳۹	۱۰/۸۷۷	۰/۰۰۰	۰/۷۵٦۳	۱/۰۹۱۵	بالاتر از متوسط	مثبت
تأمین مالی از طریق وام بانکی	۳/۹٤۵۷	۱۲/٦۷٤	۰/۰۰۰	۰/۷۹۸٤	۱/۰۹۲۹	بالاتر از متوسط	مثبت
میزان رضایت شغلی	۳/۹۸۹۱	۱۳/۰۳۲	۰/۰۰۰	۰/۸۳۹٤	۱/۱۳۸۹	بالاتر از متوسط	مثبت
ارائه‌ی تخفیف برای محصولات	۳/۷۸۲٦	۱۳/۷۳۱٦	۰/۰۰۰	۰/٦۷۰۲	۰/۸۹۵	بالاتر از متوسط	مثبت
نام و نشان تجاری فرش منطقه	٤/۰۰۵٤	۱٤/۱۰۹	۰/۰۰۰	۰/۸٦٤۸	۱/۱٤٦	بالاتر از متوسط	مثبت
سطح موجود انگیزه‌ی شغلی	٤/۱۲۵	۱٦/۸٤۸	۰/۰۰۰	۰/۹۹۳۳	۱/۲۵٦۷	بالاتر از متوسط	مثبت
شیوه‌ی دستمزد متری بافی	۳/۹۱۸۵	۱۷/۰٤۵	۰/۰۰۰	۰/۸۱۲۲	۱/۰۲٤۸	بالاتر از متوسط	مثبت
سطح آگاهی بافنده از سلیقه‌ی خریداران	٤/۱۵۲۲	۱۷/۷۵۹	۰/۰۰۰	۱/۰۲٤۲	۱/۲۸۰۲	بالاتر از متوسط	مثبت

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

ادامه‌ی جدول ۸- نتایج آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای بر روی متغیرهای درون سازمانی

عنوان متغیر	میانگین توصیفی	تی	سطح معناداری	فاصله اطمینان		میزان اهمیت	نوع تاثیر
				پایین	بالا		
نقش مادر یا همسر بودن همزمان با کار بافندگی	٤/٢٧١٧	١٨/٢	٠/٠٠٠	١/١٣٣٩	١/٤٠٩٦	بالاتر از متوسط	مثبت
سطح روابط دوستانه‌ی بافنده با مشتریان	٤/٠٢٧٢	١٨/٢٣٣	٠/٠٠٠	٠/٩١٦	١/١٣٨٣	بالاتر از متوسط	مثبت
ساختار مالکیت کارگاه غیرمتمرکز	٤/١٧٩٣	١٨/٣٥	٠/٠٠٠	١/٠٥٢٥	١/٣٠٦٢	بالاتر از متوسط	مثبت
دوره‌ی بازگشت سرمایه در وضعیت فعلی	٤/٤٢٩٣	١٩/٠٧٤	٠/٠٠٠	١/٢٨١٥	١/٥٧٧٢	بالاتر از متوسط	مثبت
میزان مهارت‌های مدیریتی کارفرما	٤/١٥٧٦	١٩/٦٨٦	٠/٠٠٠	١/٠٤١٦	١٢٧٣٦/	بالاتر از متوسط	مثبت
نوع رابطه‌ی صمیمانه‌ی شما با همکاران و کارفرمایان	٤/١٧٩٣	٢٠/٥٣٣	٠/٠٠٠	١/٠٦٦	١/٢٩٢٧	بالاتر از متوسط	مثبت
ویژگی‌های ظاهری فرش (مانند طرح، اندازه و رنگ فرش)	٤/٣٥٨٧	٢٠/٨٩٨	٠/٠٠٠	١/٢٣٠٤	١/٤٨٧	بالاتر از متوسط	مثبت
تنوع محصولات فرش منطقه برای سطوح درآمدی متفاوت	٤/٢٧٧٢	٢١/٤٩٦	٠/٠٠٠	١/١٥٩٩	١/٣٩٤٤	بالاتر از متوسط	مثبت
تأثیر میزان نقدینگی فعلی در ادامه فعالیت بافندگی	٤/٤١٨٥	٢١/٩٣٨	٠/٠٠٠	١/٢٩٠٩	١/٤٥٦١	بالاتر از متوسط	مثبت
تأمین مالی از طریق آورده‌ی شخصی	٤/٤١٨٥	٢٢/٤٢١	٠/٠٠٠	١/٢٩٣٧	١/٥٤٣٣	بالاتر از متوسط	مثبت
میزن اموزش‌های مستمر در ضمن کار	٤/٢٤٤٦	٢٢/٦١٣	٠/٠٠٠	١/١٣٦	١/٣٥٣٢	بالاتر از متوسط	مثبت
سبک مدیریتی کارفرما	٤/٢٦٦٣	٢٢/٧٩١	٠/٠٠٠	١/١٥٦٧	١/٥٧٥٩	بالاتر از متوسط	مثبت
میزان خلاقیت و نوآوری	٤/٤٢٩٣	٢٦/٣٥	٠/٠٠٠	١/٣٢٢٣	١/٥٣٦٤	بالاتر از متوسط	مثبت
قدردانی و تشکر از بافنده	٤/٤٠٧٦	٢٧/٧٨٣	٠/٠٠٠	١/٣٠٧٦	١/٥٠٧٦	بالاتر از متوسط	مثبت
میزان بازدهی سرمایه‌گذاری	٤/٥٧٦١	٢٧/٩٧٨	٠/٠٠٠	١/٤٦٤٩	١/٦٨٧٣	بالاتر از متوسط	مثبت
برخورداری از مرخصی زایمان	٤/٤٥١١	٢٨/١٣٧	٠/٠٠٠	١/٣٤٩٣	١/٥٥٢٨	بالاتر از متوسط	مثبت
ابزار بافت (چاقو، کرکیت، قیچی)	٤/٦١٤١	٣٠/٢٩٣	٠/٠٠٠	١/٥٠٩	١/٧١٩٣	بالاتر از متوسط	مثبت
بیمه‌ی شغلی	٤/٥٢١٧	٣٢/٤٨	٠/٠٠٠	١/٤٢٩٣	١/٦١٤٢	بالاتر از متوسط	مثبت
میزان احساس مسئولیت	٤/٥٩٢٤	٣٥/٨٥١	٠/٠٠٠	١/٥٠٤٨	١/٦٨	بالاتر از متوسط	مثبت
نور و دمای محیط کارگاه	٤/٧٩٣٥	٣٨/٢١٨	٠/٠٠٠	١/٧٠٠٩	١/٨٨٦١	بالاتر از متوسط	مثبت
تبلیغات فرش	٤/٦٤٦٧	٣٨/٩٩٨	٠/٠٠٠	١/٥٦٣٤	١/٧٣٠١	بالاتر از متوسط	مثبت
میزان مهارت بافندگی	٤/٦٧٩٣	٣٩/٧٥٦	٠/٠٠٠	١/٥٩٦	١/٧٦٢٧	بالاتر از متوسط	مثبت
کیفیت مواد اولیه بافت	٤/٨٠٩٨	٥٢/٢٨٥	٠/٠٠٠	١/٧٤١٥	١/٨٧٨١	بالاتر از متوسط	مثبت

(نگارندگان)

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

نتایج جدول ٦ نشان می‌دهد به غیر از ٥ متغیر دستمزد روزمزدی، شیوه‌ی دستمزد (روزمزدی، درصدی از فروش)، آسانی یا سختی عملیات بافت و مشکلات جسمی متأثر از شغل که تأثیر منفی بر حفظ نیروی بافنده دارند سایر متغیرها تأثیر مثبت بر حفظ و توسعه‌ی نیروی بافنده‌ی شهرستان شیراز دارند. متغیر ظهور تکنولوژی ابزاربافت از دید خبرگان نه دارای تأثیر مثبت و نه تأثیر منفی ست.

در باب تأثیر شیوه‌ی دستمزد روزمزدی و درصدی، پرداخت دستمزد در این استان پیش از این به صورت مترمربع بوده امروزه نیز بافندگان علاقه‌مند به این شیوه‌ی پرداخت دستمزد هستند. مشکلات جسمی متأثر از شغل دارای تأثیر منفی است این امر را می‌توان به استفاده از دارهای افقی که همچنان در بین بافندگان رایج است و بی‌توجهی به مهندسی ابزارها که تغییر چندانی ننموده است، آسیب‌های ناشی از شیوه‌ی نشستن و قوز درآوردن بافنده، مشکلات بینایی و نیز عدم شستشو و شستشوی نامناسب الیاف پس از رنگرزی سنتی، و استفاده از رنگزاهای جوهری که بیماری‌های پوستی و تنفسی در بین بافندگان ایجاد نموده است را بیان نمود. از منظر بافندگان، تکنولوژی ابزاربافت به طور کلی به دلیل راحتی کار بافت و نیز تکراری نبودن بافت گره مناسب است و از نظر تولیدکنندگان ابزاربافت یعنی وسیله‌ای که به جای بافنده گره بزند چون عامل انسانی کاملاً حذف نمی‌شود دارای تأثیر خنثی است.

● تجزیه و تحلیل بررسی تأثیر بعد محیط کلان (سئوال دوم تحقیق)

سئوال دوم تحقیق به بررسی تأثیر بعد (و عوامل و متغیرهای) محیط کلان بر حفظ و افزایش نیروی انسانی بافت فرش دست‌باف در شهرستان شیراز می‌پردازد. در جدول ٩ نتایج آزمون تی‌استویدنت تک‌نمونه‌ای بر روی بعد محیط کلان و عوامل ٦ گانه‌ی آن آمده است.

جدول ٩- نتایج آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای بر روی بعد محیط کلان و عوامل آن

بعد و عوامل	میانگین توصیفی	تی	سطح معناداری	فاصله اطمینان		میزان اهمیت	نوع تاثیر
				پایین	بالا		
بعد محیط کلان	٢.٩٩٥٨	-.١٤٦	.٨٨٤	-٠.٦٠٨	٠.٥٢٤	متوسط	خنثی
عامل فرهنگی اجتماعی	٢.٤٥٦٥	-١٢.٢٩٦	٠/٠٠٠	-٠.٦٣٠٧	-٠.٤٥٦٣	کمتر از متوسط	منفی
عامل قانونی	٣.١٩٢٩	٣.٥١٦	٠.٠٠١	٠.٠٨٤٧	٠.٣٠١٢	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل سیاسی	٣.١١٠١	٣.٥٧٩	٠/٠٠٠	٠.٠٤٩٤	٠.١٧٠٧	بالاتر از متوسط	مثبت

(نگارندگان)

حال با توجه به بزرگ‌تر بودن سطح معناداری محاسبه شده برای بعد محیط کلان از آلفای تصمیم‌گیری (α= 0/05) می‌توان گفت برآورد این متغیرها برابر با عدد ٣ بوده و در نتیجه این بعد بر حفظ و افزایش نیروی بافنده فرش شهرستان شیراز تأثیر خنثی در مجموع به همراه دارد.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

حال اگر این بعد به عوامل شکسته شود، نتایج نشان می‌دهد که میانگین عوامل فرهنگی اجتماعی بر حفظ نیروی بافنده‌ی شیراز دارای تأثیر منفی است. این در حالی است که سایر عوامل محیط کلان (اقتصادی، قانونی و سیاسی) در مجموع بر حفظ و توسعه‌ی نیروی بافنده‌ی شهرستان شیراز تأثیر مثبتی به همراه دارند. نتایج آزمون تی‌استیودنت تک نمونه‌ای بر متغیرهای محیط کلان در جدول ۱۰ آمده است.

جدول۱۰- نتایج آزمون تی‌استیودنت تک‌نمونه‌ای بر روی متغیرهای محیط کلان

عنوان متغیر	میانگین توصیفی	t	سطح معناداری	فاصله اطمینان		میزان اهمیت	نوع تاثیر
				پایین	بالا		
تحریم‌های بین‌المللی	۱.۲۹۳۵	-۳۰.۹۸۳	۰/۰۰۰	-۱.۸۱۵۲	-۱.۵۹۷۸	کمتر از متوسط	منفی
آداب و رسوم فرهنگ شهری	۱.۵۵٤۳	-۲۰.۵	۰/۰۰۰	-۱.۵۸٤۸	-۱.۳۰٦۵	کمتر از متوسط	منفی
مهاجرت از روستا به شهر	۱.۵۸۱۵	-۲۰.٤۰۱	۰/۰۰۰	-۱.۵۵۵۷	-۱.۲۸۱۳	کمتر از متوسط	منفی
تمایل نسل جدید به شغل بافندگی	۱.۷۱۷٤	-۱۷.۳۸٤	۰/۰۰۰	-۱.٤۲۸۲	-۱.۱۳۷	کمتر از متوسط	منفی
سیاست تعامل دولت با کشورهای خارجی	۱.۷٦۰۹	-۱٦.٦۰٦	۰/۰۰۰	-۱.۳۸٦٤	-۱.۰۹۱۹	کمتر از متوسط	منفی
اسکان عشایر	۱.۹۸۳۷	-۱۳.۰۲۷	۰/۰۰۰	-۱.۱۷۰۲	-۰.۸٦۲٤	کمتر از متوسط	منفی
آداب و رسوم فرهنگ روستایی	۲.۲۷۷۲	-۸.۱۵	۰/۰۰۰	-۰.۸۹۷۸	-۰.۵٤۷۸	کمتر از متوسط	منفی
نرخ تورم	۲.۱۵۷٦	-۷.۷۸۳	۰/۰۰۰	-۱.۰۵۵۹	-۰.٦۲۸۹	کمتر از متوسط	منفی
آداب و رسوم فرهنگ عشایری	۲.۵	-۵.٦۲٦	۰/۰۰۰	-۰.٦۷۵٤	-۰.۳۲٤٦	کمتر از متوسط	منفی
نرخ ارز	۲.۸٦۹٦	-۱.۱۸۷	۰.۲۳۷	۰.۲۳۷	۰.۰۸٦٤	متوسط	خنثی
بهره‌ی بانکی (جهت اعطای تسهیلات بانکی)	۳.٤۸۹۱	٤.۹۲٦	۰/۰۰۰	۰.۲۹۳۲	۰.٦۸۵	بالاتر از متوسط	مثبت
میزان دسترسی عموم بافندگان به تسهیلات بانکی	۳.٦۰۸۷	٦.٦۵۳	۰/۰۰۰	۰.٤۲۸۲	۰.۷۸۹۲	بالاتر از متوسط	مثبت
وجود دوره‌های اموزشی مرتبط با فرش در مراکز آموزشی (دبیرستان، کار و دانش، مراکز فنی حرفه‌ای و مراکز آموزش عالی)	۳.۸٦٤۱	۱۱.۰۰۵	۰/۰۰۰	۰.۷۰۹۲	۱.۰۱۹۱	بالاتر از متوسط	مثبت
معافیت‌های مالیاتی	۳.۸۲۰۷	۱۱.۰٦۹	۰/۰۰۰	۰.٦۷٤٤	۰.۹٦٦۹	بالاتر از متوسط	مثبت
میزان ترویج فرهنگ بافندگی در سطح منطقه	٤.۱۷۳۹	۱٦.۲۱۷	۰/۰۰۰	۱.۰۳۱۱	۱.۳۱٦۷	بالاتر از متوسط	مثبت
حمایت دولت از صنعت فرش	٤.۷۱۷٤	۳۲.۲۸۱	۰/۰۰۰	۱.٦۱۲٤	۱.۸۲۲٤	بالاتر از متوسط	مثبت
پوشش تأمین اجتماعی از طرف دولت	٤.٤۷۲۸	۳۲.۳۳٤	۰/۰۰۰	۱.۳۸۳	۱.۵٦۲۷	بالاتر از متوسط	مثبت
حمایت‌های دولت برای توسعه‌ی تعاونی زنان	٤.٦٦۸۵	۳۹.۹۳۵	۰/۰۰۰	۱.۵۸٦	۱.۷۵۰۹	بالاتر از متوسط	مثبت

(نگارندگان)

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

نتایج جدول ۱۰ حاکی از آن است که یازده متغیر از متغیرهای محیط کلانی دارای تأثیر منفی و یک متغیر تأثیر خنثی و بقیه از تأثیر مثبت بر حفظ و توسعه‌ی نیروی بافنده‌ی شهرستان شیراز برخوردارند.

تجزیه و تحلیل بررسی تأثیر بعد محیط صنعت (سئوال سوم تحقیق)

سئوال سوم تحقیق به بررسی تأثیر بعد (و عوامل و متغیرهای) محیط صنعت بر حفظ و افزایش نیروی انسانی بافت فرش دست‌باف در شهرستان شیراز می‌پردازد. در جدول ۱۱ نتایج آزمون تی‌استیودنت تک نمونه‌ای بر بعد محیط صنعت و عوامل ٦ گانه‌ی آن آمده است.

جدول ۱۱- نتایج آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای بر روی بعد محیط صنعت و عوامل آن

عنوان متغیر	میانگین توصیفی	تی	سطح معناداری	فاصله اطمینان		میزان اهمیت	نوع تاثیر
				پایین	بالا		
عامل کالاهای جانشین	۲.۳۸٤۱	-۱۳.۷۰۹	۰/۰۰۰	-۰.۷۰٤٦	-۰.٥۲۷۳	کمتر از متوسط	منفی
عامل رقبا	۲.۸۳۱٥	-۲.۰۱۳	۰/۰۰۰	-۰.۳۳۳٦	-۰.۰۰۳٤	کمتر از متوسط	منفی
عامل کانال‌های توزیع	۳.۸٦٥۹	۱۷.۸۱۲	۰/۰۰۰	۰.۷۷	۰.۹٦۱۹	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل شرکا و اتحادیه‌ها	٤.۱٥۷٦	۱۸.۸۹۲	۰/۰۰۰	۱.۰۳٦۷	۱.۲۷۸٥	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل مشتریان	٤.٥۱۷٤	٥۰.٥٤۷	۰/۰۰۰	۱.٤٥۸۲	۱.٥۷٦٦	بالاتر از متوسط	مثبت
عامل تأمین کنندگان	٤.۸٥۸۷	٦٤.۰۸٤	۰/۰۰۰	۱.۸۰۱٥	۱.۹۱٥۹	بالاتر از متوسط	مثبت

(نگارندگان

با توجه به کوچک‌تر بودن سطح معناداری محاسبه شده برای بعد محیط صنعت از آلفای تصمیم‌گیری (α= ۰٥/۰) و مثبت بودن مقدار تی و (یا مثبت بودن حد بالا و پایین فاصله‌ی اطمینان) برآورد می‌شود این متغیر بالاتر از عدد ۳ بوده و در نتیجه این بعد تأثیر مثبتی بر حفظ و افزایش نیروی بافنده‌ی فرش شهرستان شیراز دارد.

همچنین با توجه به کوچک‌تر بودن سطح معناداری محاسبه شده برای تمامی عوامل (غیر از عامل کالاهای جانشین و رقبا) از آلفای تصمیم‌گیری (α= 0/05) و مثبت بودن مقدار تی (و یا مثبت بودن حد بالا و پایین فاصله‌ی اطمینان) برآورد این متغیرها بالاتر از عدد ۳ بوده و یعنی این عوامل تأثیر مثبتی بر حفظ و افزایش نیروی بافنده‌ی فرش شهرستان شیراز به همراه دارد. اما عامل کالاهای جانشین بر حفظ و افزایش نیروی بافنده‌ی فرش شهرستان شیراز تأثیر منفی به همراه دارد. نتایج آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای بر روی متغیرهای محیط صنعت در جدول ۱۲ آمده است.

گلجام
دوفصلنامه علمی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳٥
بهار و تابستان ۱۳۹۸

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

جدول ۱۲- نتایج آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای بر روی متغیرهای محیط صنعت

عنوان متغیر	میانگین توصیفی	تی	سطح معناداری	فاصله اطمینان		میزان اهمیت	نوع تاثیر
				پایین	بالا		
قیمت کالای جانشین	۱.۵۵۴۳	-۲۵.۱۲۷	۰/۰۰۰	-۱.۵۵۹۲	-۱.۳۳۲۱	کمتر از متوسط	منفی
تمایل مشتری به کالای جانشین (فرش ماشینی و موکت، پارکت)	۱.۸۳۱۵	-۱۸.۰۰۷	۰/۰۰۰	-۱.۲۹۶۵	-۱.۰۴۰۵	کمتر از متوسط	منفی
قیمت رقبای خارجی در بازار ملی	۲.۸۳۱۵	-۲.۰۱۳	۰.۰۴۶	-۰.۳۳۳۶	-۰.۰۰۳۴	کمتر از متوسط	منفی
حضور واسطه‌های فرش	۲.۷۹۳۵	-۱.۸۹۴	۰/۰۰۰	-۰.۴۲۱۶	۰.۰۰۸۶	متوسط	خنثی
تعداد رقبای خارجی در بازار بین‌المللی	۳.۰۰۵۴	۰.۰۷۴	۰.۹۴۱	-۰.۱۳۹۲	۰.۱۵۰۱	متوسط	خنثی
تعدادرقبای داخلی در بازار بین‌المللی	۳.۲۶۰۹	۴.۴۵۵	۰/۰۰۰	۰.۱۴۵۳	۰.۳۷۶۴	بالاتر از متوسط	مثبت
قیمت رقبای داخلی در بازار ملی	۳.۳۵۳۳	۵.۱۸۹	۰/۰۰۰	۰.۲۱۹	۰.۴۸۷۶	بالاتر از متوسط	مثبت
کیفیت محصولات رقبا داخلی در داخل	۳.۵۲۱۷	۷.۸۱۹	۰/۰۰۰	۰.۳۹۰۱	۰.۶۵۳۴	بالاتر از متوسط	مثبت
کیفیت کالای جانشین	۳.۷۶۶۳	۹.۲۵۳	۰/۰۰۰	۰.۶۰۲۹	۰.۹۲۹۷	بالاتر از متوسط	مثبت
کیفیت محصولات رقبای خارجی	۳.۹۰۷۶	۱۲.۱۰۱	۰/۰۰۰	۰.۷۵۹۶	۱.۰۵۵۶	بالاتر از متوسط	مثبت
سهم فعلی بازار فرش شیراز	۳.۸۴۷۸	۱۳.۴۵۳	۰/۰۰۰	۰.۷۲۳۵	۰.۹۷۲۲	بالاتر از متوسط	مثبت
مداخله و حمایت صنف و اتحادیه‌های تجاری	۴.۱۵۷۶	۱۸.۸۹۲	۰/۰۰۰	۱.۰۳۶۷	۱.۲۷۸۵	بالاتر از متوسط	مثبت
تقاضای مشتریان داخلی	۴.۳۴۲۴	۲۵.۲۱۶	۰/۰۰۰	۱.۲۳۷۴	۱.۴۴۷۴	بالاتر از متوسط	مثبت
تعامل موجود بین عرضه‌کنندگان و بافندگان	۴.۳۷۵	۲۸.۳۶۵	۰/۰۰۰	۱.۲۷۹۴	۱.۴۷۰۶	بالاتر از متوسط	مثبت
ایجاد نمایشگاه‌ها	۴.۴۲۹۳	۲۹.۸۷۴	۰/۰۰۰	۱.۳۳۴۹	۱.۵۲۳۷	بالاتر از متوسط	مثبت
افزایش قیمت فرش دست‌باف	۴.۷۹۸۹	۳۹.۵۷۹	۰/۰۰۰	۱.۷۰۹۲	۱.۸۸۸۶	بالاتر از متوسط	مثبت
تقاضای مشتریان خارجی	۴.۷۸۸	۴۷.۹۹۵	۰/۰۰۰	۱.۷۱۴۵	۱.۸۶۱۵	بالاتر از متوسط	مثبت
میزان صادرات فرش منطقه	۴.۸۰۹۸	۴۹.۸۷۱	۰/۰۰۰	۱.۷۳۸۲	۱.۸۸۱۴	بالاتر از متوسط	مثبت
امکان دسترسی به مواد اولیه طبیعی و فاقد الودگی زیست محیطی	۴.۸۵۸۷	۶۴.۰۸۴	۰/۰۰۰	۱.۸۰۱۵	۱.۹۱۵۹	بالاتر از متوسط	مثبت

(نگارندگان)

نتایج جدول ۱۲ حاکی از آن است که سه متغیر از متغیرهای محیط صنعت دارای تأثیر منفی و دو متغیر تأثیر خنثی و بقیه از تأثیر مثبت بر حفظ و توسعه‌ی نیروی بافنده‌ی شهرستان شیراز برخوردارند.

اولویت‌بندی ابعاد، عوامل و متغیرهای اثرگذار (سئوال چهارم تحقیق)

در پاسخ به سئوال چهارم تحقیق و بررسی اولویت‌بندی ابعاد، عوامل و متغیرهای مؤثر بر حفظ و افزایش

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

نیروی بافنده در شهرستان شیراز از آزمون فریدمن استفاده شد. آزمون فریدمن تفاوت میان میانگین‌ها را آزمون می‌کند. در صورتی که نتیجه آزمون تفاوت را اثبات کرد بر اساس میانگین رتبه‌ها می‌توان به نوعی به اولویت‌بندی متغیرها اقدام کرد. این آزمون در مورد هر یک از ابعاد، عوامل و متغیرهای تحقیق به تفکیک اجرا شد.

نتایج این آزمون بر روی ابعاد در جدول ۱۱ آمده است. همانطور که مشخص است، سطح معناداری مجذور کای دو محاسبه شده برابر با (۰.۰۰۰) کوچکتر از آلفای تصمیم‌گیری (α= 0/05) است، بنابراین فرض صفر آماری مبنی بر عدم تفاوت رتبه‌های ابعاد با احتمال ۹۵ درصد رد می‌شود. حال بر اساس میانگین رتبه‌ها می‌توان اقدام به اولویت‌بندی ابعاد نمود. نتایج بیانگر آن است که بعد درون سازمانی با میانگین ۳.۸۱ در رتبه اول و بعد محیط صنعت با میانگین ۳.۷ در رتبه دوم و بعد محیط کلان با میانگین ۲.۹۹ در رتبه سوم قرار داد. این نشان می‌دهد که عوامل درون سازمانی به طور کلی تأثیر بیشتری را بر حفظ و توسعه‌ی نیروی انسانی بافنده‌ی شهرستان شیراز به خود اختصاص می‌دهد (نتایج کلی آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای در ستون آخر برای تبیین بهتر آمده است).

جدول ۱۳- نتایج آزمون فریدمن بر روی ابعاد تحقیق

ابعاد	میانگین توصیفی	رتبه	تاثیر
بعد درون سازمانی	۳/۸۱۸٤	۱	مثبت
بعد محیط کلان	۲/۹۹۵۸	۳	خنثی
بعد محیط صنعت یا خرد	۳/۷٦۹۲	۲	مثبت
آماره کای اسکوئر	۲٥٤/۳٥۹		
سطح معناداری	۰/۰۰۰		

(نگارندگان)

نتایج آزمون فریدمن بر روی عوامل در جدول ۱۳ آمده است. سطح معناداری مجذور کای دو محاسبه شده برابر با (۰.۰۰۰) کوچکتر از آلفای تصمیم‌گیری (α= 0/05) است، پس فرض صفر آماری مبنی بر عدم تفاوت رتبه‌های عوامل با احتمال ۹۵ درصد رد می‌شود. بر اساس میانگین رتبه‌ها می‌توان اقدام به اولویت‌بندی عوامل نمود که نتایج نشان می‌دهد عامل تأمین‌کنندگان و عامل مشتریاندر اولویت‌های اول، بر حفظ و توسعه‌ی بافندگان شهرستان شیراز قرار دارند. عوامل بازاریابی، انسانی و اتحادیه و شرکاء در اولویت بعدی قرار دارند. سه عامل (کالاهای جانشین، فرهنگی اجتماعی و رقبا) در پایین‌ترین اولویت قرار دارند و به دیگر سخن تأثیر منفی بیشتری بر حفظ و توسعه نیروی بافنده‌ی شهرستان شیراز دارند (نتایج کلی آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای در ستون آخر برای تبیین بهتر آمده است).

گلجام
دوفصلنامه علمی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۵
بهار و تابستان ۱۳۹۸

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

جدول۱۴- نتایج آزمون فریدمن بر روی عوامل تحقیق به ترتیب رتبه

عوامل	میانگین توصیفی	میانگین رتبه	رتبه	تاثیر
تأمین کنندگان	٤/٨٥٨٧	١٤/٩٩	١	مثبت
مشتریان	٤/٥١٧٤	١٣/٣٢	٢	مثبت
بازاریابی	٤/٢٤٨٨	١١/٩٤	٣	مثبت
انسانی	٤/١٩٩٠	١١/٨١	٤	مثبت
شرکا و اتحادیه‌ها	٤/١٥٧٦	١١/١٥	٥	مثبت
مدیریتی	٣/٩٨١٠	١٠/٣٩	٦	مثبت
کانال‌های توزیع	٣/٨٦٥٩	٩/٤٨	٧	مثبت
مالی	٣/٨٣٨٥	٩/٤٢	٨	مثبت
محیط فیزیکی	٣/٤٥٦٥	٧/٦٥	٩	مثبت
تولید	٣/١٨٦٦	٦/٦٦	١٠	مثبت
اقتصادی	٣/٢٢٣٧	٦/٤٧	١١	مثبت
قانونی	٣/١٩٢٩	٦/٢٥	١٢	مثبت
سیاسی	٣/١١٠١	٥/٥٢	١٣	مثبت
رقبا	٣/٨٣١٥	٥/١٩	١٤	منفی
فرهنگی اجتماعی	٢/٤٥٦٥	٢/٩٩	١٥	منفی
کالاهای جانشین	٢/٣٨٤١	٢/٧٧	١٦	منفی
آماره کای اسکوئر	١٦٢١/٢٦٦			
سطح معناداری	٠/٠٠٠			

(نگارندگان)

نتایج آزمون فریدمن متغیرها در جدول ١٤ نشان می‌دهد، سطح معناداری مجذور کای دو محاسبه شده برابر با (٠.٠٠٠) کوچک‌تر از آلفای تصمیم‌گیری (٠٥/٠ =α) است، بنابراین فرض صفر آماری مبنی بر عدم تفاوت رتبه‌های متغیرها با احتمال ۹۵ درصد رد می‌شود. حال بر اساس میانگین رتبه‌ها می‌توان اقدام به اولویت‌بندی متغیرها نمود. نتایج حاکی است، متغیرهای امکان دسترسی به مواد اولیه طبیعی و فاقد آلودگی زیست محیطی، افزایش قیمت فرش دست‌باف، میزان صادرات فرش منطقه، کیفیت مواد اولیه بافت برای توسعه‌ی تعاونی زنان از جمله متغیرهایی‌اند که از بیشترین اولویت یا تأثیر مثبت بر حفظ و توسعه‌ی نیروی بافنده‌ی شهرستان شیراز برخوردارند.

از سویی دیگر متغیرهای اسکان عشایر، مشکلات جسمی متأثر از شغل، سیاست تعامل دولت با کشورهای خارجی، تمایل مشتری به کالای جانشین (فرش ماشینی و موکت، پارکت)، تمایل نسل جدید به شغل بافندگی، مهاجرت از روستا به شهر، آداب و رسوم فرهنگ شهری، قیمت کالای جانشین، و تحریم‌های بین‌المللی از کمترین اولویت یا تأثیر منفی بر حفظ و توسعه‌ی نیروی بافنده‌ی شهرستان شیراز برخوردارند (نتایج کلی آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای در ستون آخر برای تبیین بهتر آمده است).

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

جدول ۱۵- نتایج آزمون فریدمن بر روی متغیرهای تحقیق به ترتیب رتبه

متغیر	میانگین توصیفی	میانگین رتبه	رتبه	تاثیر
امکان دسترسی به مواد اولیه طبیعی و فاقد الودگی زیست‌محیطی	٤/٨٦	٦٤/٨٤	١	مثبت
افزایش قیمت فرش دستباف	٤/٨٠	٦٣/٩٦	٢	مثبت
میزان صادرات فرش منطقه	٤/٨١	٦٣/٨٨	٣	مثبت
کیفیت مواد اولیه بافت	٤/٨١	٦٣/٥٦	٤	مثبت
نور و دمای محیط کارگاه	٤/٧٩	٦٣/٥٦	٥	مثبت
تقاضای مشتریان خارجی	٤/٧٩	٦٣/١٦	٦	مثبت
حمایت دولت از صنعت فرش	٤/٧٢	٦١/٨١	٧	مثبت
میزان مهارت بافندگی	٤/٦٨	٦٠/٤٩	٨	مثبت
حمایت‌های دولت برای توسعه‌ی تعاونی زنان	٤/٦٧	٦٠/٤٠	٩	مثبت
ابزار بافت (چاقو، کرکیت، قیچی)	٤/٦٢	٥٩/٦١	١٠	مثبت
تبلیغات فرش	٤.٦٤	٥٩.٥٠	١١	مثبت
میزان احساس مسئولیت	٤.٥٩	٥٨.٤٧	١٢	مثبت
میزان بازدهی سرمایه‌گذاری	٤.٥٧	٥٨.٢٨	١٣	مثبت
بیمه شغلی	٤.٥٢	٥٨.٢٨	١٤	مثبت
دوره‌ی بازگشت سرمایه در وضعیت فعلی	٤.٤٣	٥٦.٤٠	١٥	مثبت
پوشش تأمین اجتماعی از طرف دولت	٤.٤٩	٥٦.١٢	١٦	مثبت
برخورداری از مرخصی زایمان	٤.٤٥	٥٥.٥٦	١٧	مثبت
تأمین مالی از طریق آورده‌ی شخصی	٤.٤٢	٥٥.٠٣	١٨	مثبت
میزان خلاقیت و نواوری	٤.٤٣	٥٤.٨٩	١٩	مثبت
تأثیر میزان نقدینگی فعلی در ادامه فعالیت بافندگی	٤.٤٢	٥٤.٨٧	٢٠	مثبت
ایجاد نمایشگاه‌ها	٤.٤٣	٥٤.٧٤	٢١	مثبت
ویژگی‌های ظاهری فرش (مانند طرح، اندازه و رنگ فرش)	٤.٣٦	٥٣.٨٧	٢٢	مثبت
قدردانی و تشکر از بافنده	٤.٤٠	٥٣.٨٦	٢٣	مثبت
تعامل موجود بین عرضه‌کنندگان و بافندگان	٤.٣٧	٥٣.٤٦	٢٤	مثبت
تقاضای مشتریان داخلی	٤.٣٤	٥٢.٥٤	٢٥	مثبت
نقش مادر یا همسر بودن همزمان با کار بافندگی	٤.٢٧	٥٢.١٦	٢٦	مثبت
تنوع محصولات فرش منطقه برای سطوح درآمدی متفاوت	٤.٢٧	٥١.٦٣	٢٧	مثبت
سبک مدیریتی کارفرما	٤.٢٦	٥١.١١	٢٨	مثبت
میزان اموزش‌های مستمر در ضمن کار	٤.٢٤	٥٠.٤٦	٢٩	مثبت

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

ادامه‌ی جدول ۱۵- نتایج آزمون فریدمن بر روی متغیرهای تحقیق به ترتیب رتبه

متغیر	میانگین توصیفی	میانگین رتبه	رتبه	تاثیر
ساختار مالکیت کارگاه متمرکز	٤.٠٥	٥٠.٤٦	٣٠	مثبت
میزان ترویج فرهنگ بافندگی در سطح منطقه	٤.١٩	٤٩.٨٣	٣١	مثبت
نوع رابطه صمیمانه شما با همکاران و کارفرمایان	٤.١٧	٤٩.٢٢	٣٢	مثبت
ساختار مالکیت کارگاه غیرمتمرکز	٤.١٨	٤٩.٢٢	٣٣	مثبت
مداخله و حمایت صنف و اتحادیه‌های تجاری	٤.١٦	٤٩.١٥	٣٤	مثبت
میزان مهارت‌های مدیریتی کارفرما	٤.١٥	٤٨.٩١	٣٥	مثبت
سطح موجود انگیزه‌ی شغلی	٤.١٣	٤٨.٧٩	٣٦	مثبت
سطح آگاهی بافنده از سلیقه‌ی خریداران	٤.١٥	٤٨.٥٥	٣٧	مثبت
میزان رضایت شغلی	٣.٩٨	٤٦.٦٨	٣٨	مثبت
نام و نشان تجاری فرش منطقه	٤.٠١	٤٦.١٥	٣٩	مثبت
سطح روابط دوستانه‌ی بافنده با مشتریان	٤.٠٣	٤٥.٦٧	٤٠	مثبت
امنیت شغلی	٣.٩٢	٤٥.٦٤	٤١	مثبت
تأمین مالی از طریق وام بانکی	٣.٩٥	٤٥.٥٦	٤٢	مثبت
کیفیت محصولات رقبای خارجی	٣.٩١	٤٤.٦٥	٤٣	مثبت
دوره‌ی زمانی بافت یک فرش	٣.٧٨	٤٤.٦٣	٤٤	مثبت
وجود دوره‌های اموزشی مرتبط با فرش در مراکز آموزشی (دبیرستان کار و دانش، مراکز فنی حرفه‌ای و مراکز آموزش عالی)	٣.٨٨	٤٤.٤٨	٤٥	مثبت
شیوه‌ی دستمزد متری بافی	٣.٩٢	٤٣.٧٠	٤٦	مثبت
معافیت‌های مالیاتی	٣.٨٤	٤٣.١٢	٤٧	مثبت
ساختار مالکیت کارگاه خویش‌فرمایی	٣.٥٨	٤٢.٥٨	٤٨	مثبت
سهم فعلی بازار فرش شیراز	٣.٨٥	٤٢.٠٦	٤٩	مثبت
کیفیت کالای جانشین	٣.٧٦	٤١.٩٣	٥٠	مثبت
ارائه‌ی تخفیف برای محصولات	٣.٧٨	٤٠.٥٦	٥١	مثبت
میزان دسترسی عموم بافندگان به تسهیلات بانکی	٣.٦٠	٤٠.٢٥	٥٢	مثبت
بهره‌ی بانکی (جهت اعطای تسهیلات بانکی)	٣.٤٨	٣٩.٣٣	٥٣	مثبت
ساختار مالکیت کارگاه تعاونی روستایی و شهری	٣.٦٤	٣٨.٧١	٥٤	مثبت
ساعت کار فعلی	٣.٥٠	٣٨.٤٧	٥٥	مثبت
جایگاه و منزلت شغل	٣.٤٤	٣٨.٣٨	٥٦	مثبت

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

ادامه‌ی جدول ۱۵- نتایج آزمون فریدمن بر روی متغیرهای تحقیق به ترتیب رتبه

متغیر	میانگین توصیفی	میانگین رتبه	رتبه	تاثیر
تأمین مالی از طریق مشارکت بین بافنده و کارفرما	۳.۵۲	۳۷.۹۶	۵۷	مثبت
کیفیت محصولات رقبا داخلی در داخل	۳.۵۲	۳۶.۵۵	۵۸	مثبت
ظهور تکنولوژی ابزار بافت (ماشینی که به جای بافنده گره بزند)	۳.۰٤	۳٤.۰۲	۵۹	خنثی
قیمت رقبای داخلی در بازار ملی	۳.۳٦	۳۳.٦۷	٦۰	مثبت
تعداد رقبای داخلی در بازار بین‌المللی	۳.۲٦	۳۱.۱۹	٦۱	مثبت
نرخ ارز	۲.۸٦	۲۹.۸۳	٦۲	خنثی
تعداد رقبای خارجی در بازار بین‌المللی	۳.۰۱	۲۸.٦۳	٦۳	خنثی
حضور واسطه‌های فرش	۲.۷۹	۲۸.۰۲	٦٤	خنثی
حذف یارانه‌ی انرژی	۲.۷٤	۲٦.۹۳	٦۵	منفی
شیوه‌ی دستمزد روزمزدی	۲.۷۷	۲٦.۷۰	٦٦	منفی
قیمت رقبای خارجی در بازار ملی	۲.۸٤	۲٦.٤۸	٦۷	منفی
آسانی یا سختی عملیات بافت	۲.۷٤	۲۵.۹۱	٦۸	منفی
استقرار دار افقی	۲.٦۰	۲٤.۹۱	٦۹	منفی
شیوه‌ی دستمزد درصدی از فروش	۲.۵۲	۲۳.۷۹	۷۰	منفی
مالیات گمرکی بر صادرات فرش	۲.۵۵	۲۳.٦۹	۷۱	منفی
آداب و رسوم فرهنگ عشایری	۲.۵۰	۲۲/۵۷	۷۲	منفی
نرخ تورم	۲.۱٤	۲۰/۷۳	۷۳	منفی
آداب و رسوم فرهنگ روستایی	۲.۲۸	۱۹/٦۵	۷٤	منفی
اسکان عشایر	۱.۹۹	۱۵/۹۲	۷۵	منفی
مشکلات جسمی متأثر از شغل	۱.۸٤	۱٤/۱۱	۷٦	منفی
سیاست تعامل دولت با کشورهای خارجی	۱.۷٦	۱۳/۸٦	۷۷	منفی
تمایل مشتری به کالای جانشین (فرش ماشینی و موکت،	۱.۸٤	۱۳/۷۹	۷۸	منفی
تمایل نسل جدید به شغل بافندگی	۱.۷۰	۱۳/۱۱	۷۹	منفی
مهاجرت از روستا به شهر	۱.۵٦	۱۱/۳۷	۸۰	منفی
آداب و رسوم فرهنگ شهری	۱.۵٦	۱۱/۱٦	۸۱	منفی
قیمت کالای جانشین	۱.۵٦	۱۰/۸۳	۸۲	منفی
تحریم های بین‌المللی	۱/۳۰	۸/۸۸	۸۳	منفی
آماره کای اسکوئر		٦۹۹۱.۱۵۰		
سطح معناداری		.۰۰۰		

(نگارندگان)

گلجام
دوفصلنامه علمی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۵
بهار و تابستان ۱۳۹۸

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

نتیجه‌گیری

توجه به فرصت اشتغال نیروی انسانی بافنده‌ی فرش دست‌باف در شهرستان شیراز و جایگاه فرش فارس به عنوان یکی از استان‌های مهم تولید فرش دست‌باف زمینه‌ای برای رونق و حفظ بافندگان در حرفه فرش‌بافی و فراهم نمودن بستر لازم برای تمایل نیروی جوان است. بر این اساس تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق نتایج زیر به دست آمد:

– در سطح ابعاد: به طور کلی ابعاد محیط صنعت و درون سازمانی بر حفظ و نگهداشت نیروی انسانی بافت در شهرستان شیراز تأثیر مثبت داشته، اما بعد محیط کلان تأثیر خنثی داشته است.

– در سطح عوامل: از مجموع ١٦ عامل، ٣ عامل حفظ و نگهداشت نیروی انسانی بافت در شهرستان شیراز تأثیر منفی و بقیه تأثیر مثبت داشته‌اند. عامل تأمین‌کنندگان، عامل مشتریان، عامل بازاریابی، عامل انسانی، و عامل شرکا و اتحادیه‌ها بیشترین تأثیر مثبت را به همراه داشته؛ در حالی که عواملی همچون عامل کالاهای جانشین، عامل فرهنگی اجتماعی، و عامل رقبا منفی‌ترین تأثیرها را به همراه داشته‌اند.

– در سطح متغیرها: از مجموع ٨٣ متغیر، ٦٠ متغیر تأثیر مثبت، ٤ متغیر تدثیر خنثی و ١٩ متغیر تأثیر منفی داشته‌اند. متغیرهایی که بیشترین تأثیر مثبت را بر حفظ و نگهداشت نیروی بافت شهرستان شیراز داشته‌اند عبارتند از: امکان دسترسی به مواد اولیه طبیعی و فاقد الودگی زیست‌محیطی، افزایش قیمت فرش دست‌باف، میزان صادرات فرش منطقه، کیفیت مواد اولیه بافت، نور و دمای محیط کارگاه، تقاضای مشتریان خارجی، حمایت دولت از صنعت فرش، میزان مهارت بافندگی، حمایت های دولت برای توسعه تعاونی زنان. متغیرهایی که بیشترین تأثیر منفی را بر حفظ و نگهداشت نیروی بافت شهرستان شیراز داشته‌اند عبارتند از: تحریم‌های بین‌المللی، یمت کالای جانشین، آداب و رسوم فرهنگ شهری، مهاجرت از روستا به شهر، تمایل نسل جدید به شغل بافندگی، تمایل مشتری به کالای جانشین (فرش ماشینی و موکت، پارکت) ، سیاست تعامل دولت با کشورهای خارجی، مشکلات جسمی متأثر از شغل، اسکان عشایر، آداب و رسوم فرهنگ روستایی

– در مجموع می‌توان گفت از این ١٩ متغیر منفی، ١١ متغیر مربوط به عوامل محیط کلان، ٣ متغیر مربوط به محیط صنعت و ٥ متغیر مربوط به بعد درون سازمانی است. بنابراین می‌توان گفت این عوامل محیط کلان هستند که بیشترین تأثیر منفی را بر رکود یا رونق صنعت فرش و بالتبع افزایش یا کاهش نیروی بافنده در شهرستان شیراز دارند.

– با توجه به نتایج پژوهش می‌توان پیشنهادهای اجرایی زیر را ارائه نمود:

تغییر در استفاده از شیوه ی مدیریت مشارکتی، میزان مدیریت کارفرما با در نظر داشتن (همکاری تیمی، توان تصمیم‌گیری)، رعایت استاندارد کار و ابزار در تأمین سلامت بافندگان، آموزش‌های کوتاه مدت بافندگان در جهت توسعه و تغییر مهارت‌ها و نیازسنجی تولیدات در تناسب با بازار بر اساس روش خویش‌فرمایی تولید، بررسی نیازمندی‌های شغلی در بهبود مدیریت نیروی انسانی، تولید بهینه‌ی ابزار بافت (چاقو، کرکیت، قیچی)، امکان دسترسی به مواد اولیه طبیعی و فاقد آلودگی زیست‌محیطی، اهمیت دادن به تبلیغات فرش دست‌باف از منظر فرهنگی و اقتصادی و تقدیر از پیشکسوتان این حرفه، فراهم نمودن بستر فرهنگی لازم با تأکید بر توان روستاها در پیشگیری از مهاجرت، تشکیل تشکل‌های بافندگان فرش با توجه به قابلیت‌ها و استعدادهای بومی هر بخش برای مدیریت بهینه و شناخت ارزش‌های اصیل مناطق، ساماندهی اقتصادی در حمایت از تولیدات متمرکز، نیازسنجی بازار با امکان فروش با توجه به تخفیف و فروش اقساطی و نیز تنظیم درآمد با فروش در طبقات

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

اجتماعی خریداران، به سامان نمودن حلقه‌های ارتباطی با بازار در توسعه تولیدات و تعامل عرضه‌کننده با بافندگان از جمله پیشنهادات اجرایی است.

پیشنهادهای علمی برای تحقیقات آتی نیز شامل: ارایه‌ی راهکارهای استراتژیک بر اساس چشم‌انداز آینده‌ی فرش منطقه‌ی مورد مطالعه با بررسی تقاط قوت و صعف و تهدیدها و فرصت‌ها، مقایسه‌ی اولویت بافندگان مناطق فرش دست‌باف با توجه به نوع مالکیت تولید در بهبود وضعیت بافندگان، و بررسی عوامل شغلی بافندگان فرش دست‌باف با توجه به قوانین حمایتی در دوره‌های رشد و افول صادرات فرش دست‌باف.

پی‌نوشت

۱- اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه ی عمومی تلقی می‌شود. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط‌زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

فهرست منابع

- پیرس، جان، ریچارد کنت رابینسون. (۱۳۷٦). *برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک* (ترجمه‌ی سهراب خلیلی‌شورینی). تهران: یادواره کتاب.
- جزنی، نسرین. (۱۳۸۱). *ارزش کار خانگی زن* (چاپ اول). تهران: سوره‌ی مهر.
- ردمن، تام، آدریان دینکینسون. (۱۳۸۸). *مدیریت منابع انسانی پیشرفته* (ترجمه‌ی میرعلی سید نقوی و امیر ختایی). تهران: مهکامه.
- ژوله، تورج. (۱۳۹۰). پژوهشی در *فرش ایران* (چاپ دوم). تهران: یساولی.
- شفیعیان، مرتضی. (۱۳۷۵). *بررسی عوامل مؤثر در جابجایی نیروی انسانی در صنعت فرش کرمان (پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد)*. دانشگاه شیراز، ایران.
- کتابچه‌ی گزارش اتحادیهی بافندگان فرش دست‌باف شیراز. (۱۳۹۲). بافندگان فرش دست‌باف شیراز، شیراز.
- کریمی‌ماچیانی، سلیمان، ناصر سلطانیان. (۱۳۸٦). شناسایی مهم‌ترین نیازهای عامل تولید هنر- صنعت فرش دست‌باف برای بالا بردن کمیت و کیفیت تولید. در مجموعه مقالات دومین سمینار ملی تحقیقات فرش دست‌باف (ص ۱۰۹-۱۲۱)، جلد دوم، آبان ۱۳۸٦، مرکز ملی فرش ایران، تهران.
- گریوانی، نفیسه، محمدتقی آشوری. (۱۳۸٦). شیوه‌های تولید در فرش‌بافی فارس. *فصلنامه‌ی علمی پژوهشی گلجام*، ٦، ۱۲۵-۱٤۲.
- گزارش اداره‌ی فرش استان فارس. (۱۳۹۵)، میزان صادرات فرش استان فارس، شیراز.
- گزارش مرکز ملی فرش ایران (۱۳۹۲)، آمار مشاغل مرتبط با فرش دست‌باف، تهران.
- لطیفی، سمیه، حشمت‌اله سعدی و شعبانعلی فمی. (۱۳۹۲). تحلیل عاملی مشکلات زنان قالی‌باف روستایی. زن و جامعه، ۱، ۵۲-۲۹.
- میرالماسی، آیدا. (۱۳۸٦). بررسی مؤلفه‌های اصلی بهبود وضغیت شغلی زنان قالی‌باف روستایی شهرستان اراک (استان مرکزی). در مجموعه مقالات دومین سمینار ملی تحقیقات فرش دستباف، (ص۷۵۹-۷۷۲)، آبان ۱۳۸٦، مرکز ملی فرش ایران، تهران.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

– نیازی، محسن، امیرحسین چیت‌سازیان. (۱۳۸٦). نقش فرهنگ اشتغال و کار بیرون از خانه در وضعیت قالی‌بافی. *فصلنامه‌ی علمی پژوهشی گلجام*، ٦,۷. ۱۰۷–۱۲٤.
– هریسون، جفری، جان کارول. (۱۳۷۸). مدیریت استراتژیک (ترجمه‌ی دکتر بهروز قاسمی). تهران: آبتین.
- Berman, Kimberly Ann. (2006). *Carpet Weavers and Weaving in the Global Market:The Case of Turkey*, A Thesis Presented to the Faculty of the Graduate School of Cornell University.
-Mathes, Robert L, John H Jackson. (2005). *Human Resource Management. thomes south western.* United States of America.
- Negi, Tara & Rajshree Upadhyay. (2012). SWOT Analysis of Selected Entrepreneurial Activities Performed By Rural Women. Raj. J. Extn. Edu, 20, 215-220.
- Wani, Khursheed Ahmad & Yogesh Kumar Jaiswal. (2011). *Occupational Health Risk Factors in Carpet Industry: A Review*. Society of Applied Sciences, ASIAN J. EXP.BIOL. SCI. 2 (1), 135-139.

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]

Pathology of Effective Factors ON Keeping and Preserving Hand Weaving Human Resource (Case Study: The City of Shiraz)

Shahdokht Rahimpour(Corresponding Author)
Carpet coach, Faculty of Art, Arak University, Arak, Iran
s-rahimpoor@araku.ac.ir
Ghodratian Kashan Seyyed Abduljaber
Assistant Professor, Faculty of Management, University of Kashan, Iran.
Chitsaziyan Amirhossein
Associate Professor, Faculty of Art, Kashan, Iran

Abstract

One knows the role of human resources and its effective management in the development and development of countries. In handwoven carpet art-industry, not enough attention is given to the weaver human resources, as the most dynamic element in the production cycle of hand-woven carpets. Therefore, this research was conducted with the aim of pathology of factors influencing the preservation and increase of manpower of handmade carpet weavers in three levels of environmental factors, micro-environment and internal factors in Shiraz. In total, after reviewing the research background, 83 variables were identified in 3 dimensions of environmental factors, micro, or industry and in-organization environments. The method of data collection was using library and field resources. Data was collected through questionnaires. The collected data was analyzed via descriptive and inferential methods, using single-sample T-student and Freidman Test. The results of the research indicate that out of a total of 83 variables, 60 are positive, 4 neutral and 19 ones of them had negative effects. Of these 19 negative variables, 11 variables are related to macro environment factors, 3 to the industrial environment, and 5 to the in-organizational aspects. Therefore, it can be concluded that the macro-environmental factors have the most prominent effects on the stagnation or flourishing of the carpet industry and, consequently, the increase or decrease of weaving human resources in Shiraz.

Keywords: Weaving Human Resource, Pathology, Preservation and enhancement, Shiraz city, Handmade carpet

This paper's extracted from the MA Thesis of the writer, entitled "Study on the Effective Factors in the Enhancement and Preservation of Weaving Human Resource of Handmade Carpets: Case study, Shiraz City", with the guidance of Amirhossein Chitsaziyan and Seyyed Abdoljabir Qodratiyan Kashan in the faculty of Art and Architecture of Kashan University.

گلجام
دوفصلنامه علمی
انجمن علمی
فرش ایران
شماره ۳۵
بهار و تابستان ۱۳۹۸

[Downloaded from goljaam.icsa.ir on 2026-11-15]
[DOR: 20.1001.1.20082738.1398.15.35.5.5]